

VOGEL IN DE KIJKER

DE SPECTACULAIRE TERUGKEER VAN DE *SLECHTVALK Falco peregrinus* IN DE LAGE LANDEN

De Slechtvalk is een van de weinige grote roofvogels die zich uitsluitend met andere vogels voedt. Het is niet alleen de snelste, maar ook één van de mooiste vogels uit onze avifauna.

Met zijn gedrongen lichaamsbouw is hij een schitterend voorbeeld van volmaakte aërodynamica en daardoor is hij in staat om zowel op een minuscule mus als op een grote eend te jagen. De strenge koptekening van de Slechtvalk is fascinerend, met de typische baardstrepen. De snavel is kort en conisch, met aan de basis de duidelijk herkenbare valkentand. Opvallend is het vlekkenpatroon op de borst en de buik. De vleugels zijn spits en breed aan de basis, de staart is kort. De poten zijn naar verhouding groter en krachtiger, en ook mooier dan die van andere roofvogels. De lange gespierde tenen eindigen in krachtige, scherpe klauwen.

Fysisch is de Slechtvalk een gebalde constructie, een vechtmachine die in alles in toegespitst op het vlug ontdekken van een prooi, het feilloos uitzetten van de eigen vlucht en de keuze van het moment om toe te slaan. Slechtvalken zijn ware meesters in de zweef- en duikvlucht. Met de kenmerkende veerkrachtige vleugelslagen stijgen ze naar aanzienlijke hoogten om dan met hun jachttechniek uit te pakken. Met tegen het lichaam aangedrukte vleugels laten ze zich als een levend projectiel op hun prooi vallen. Tijdens deze duikvluchten bereiken ze snelheden van meer dan 200 km per uur, een record in de dierenwereld. Als de valk de prooi bereikt, zal hij haar met zijn achterste klauwen een hevige slag toebrengen. Meteen wordt de prooi uit de lucht geplukt om haar vervolgens te doden.

Een echte kosmopoliet

Slechtvalken zijn echte wereldburgers. Dankzij hun snelle vlucht en formidabele jachttechniek hebben ze kans gezien om onze hele planeet te koloniseren met uitzondering van Antarctica en Nieuw-Zeeland. Overal waar potentiële prooivogels op een min of meer open terrein voorkomen, kan de Slechtvalk in leven blijven, van de arctische toendra's tot aan de grenzen van de Afrikaanse woestijnen.

Bijna verdwenen

In de middeleeuwen was de Slechtvalk een talrijk voorkomende valk in België en Nederland. Het woord 'slecht' betekende toen : alledaagse, gewoon. Kort na 1950 begon het aantal Slechtvalken in heel Noord- en West-Europa echter

dramatisch af te nemen. De Slechtvalk werd het slachtoffer van eierverzamelaars, valkeniers, jagers .... maar vooral van het massaal gebruik van DDT in de landbouw. Dit zeer krachtige insecticide waarmee cultuurgewassen werden behandeld, kwam via de prooien in het lichaam van de Slechtvalk terecht. Het gif veroorzaakte eerst onvruchtbaarheid en tenslotte de dood van de valken.

Naar een dieptepunt

In ons land doortrekkende en overwinterende Slechtvalken zullen vrijwel steeds afkomstig zijn uit Fenno-Scandinavië en Noordwest-Rusland. Britse Slechtvalken blijven in het Verenigd Koninkrijk, van de Midden-Europese vogels zullen wellicht enkele eerstejaars vogels ons land bereiken. De Fenno-Scandinavische broedpopulatie heeft zwaar te lijden gehad van de gifcatastrofe in de West-Europese overwinteringsgebieden. Tijdens het dieptepunt, eind jaren zestig en begin jaren zeventig, was de populatie hier met 95 % teruggevallen vergeleken met begin jaren vijftig. De afname was hiermee nog sterker dan die in Groot-Brittannië (afname 60 %) en Duitsland (afname 90 %). Na het verbod op de dood en verderf zaaiende gifstoffen kwam het herstel, anders dan bij bijv. Havik en Sperwer in Nederland het geval was, langzaam op gang. Rond 1981, toen het ergste leed alweer geleden was, waren er in Noorwegen, Zweden en Finland slechts 70-85 paren, een schijntje voor zo'n enorm gebied. Tien jaar later ging het om 275-355 paren, met nog steeds duidelijk toenemende tendens. De viervoudige toename binnen een decennium was sterker dan die in Duitsland (drievoudige toename) en Groot-Brittannië (toename 50 %).

Begin van de terugkeer

Midden de jaren tachtig nam het aantal Slechtvalken dat vanuit het noorden bij ons overwintert opnieuw toe. Een duidelijke aanwijzing dat de Scandinavische populatie zich aan het herstellen was. Vanaf half maart tot eind april keren deze vogels terug naar hun noordelijke broedgebieden.

Ook uit Duitsland, Zwitserland en Frankrijk kwamen optimistische berichten. Door een permanente nestbewaking waren vogelbeschermers uit heel West-Europa erin geslaagd om jaarlijks zo'n 40 tot 50 jonge Slechtvalken te laten uitvliegen.

Nestkasten in België

Voor een luchtjager zoals de Slechtvalk zijn hoge gebouwen of hoogspanningsmasten ideaal om het terrein af te speuren. Nestkasten tegen koeltorens en schouwen van elektriciteitscentrales zijn dan een goed alternatief voor de natuurlijke broedplaatsen op een rotswand. Op initiatief van het Fonds

voor de Instandhouding van Roofvogels (FIR) en in samenwerking met Electrabel werd in 1994 gestart met het plaatsen van nestkasten tegen de schouwen en koeltorens van alle elektriciteitscentrales in België. Het eerste succesrijke broedgeval in 1996 in een nestkast tegen de koeltoren in Doel zorgde meteen voor het ornithologische hoogtepunt van het vorige decennium. Het was immers van 1958 geleden dat er nog een Slechtvalk broedde in Vlaanderen.

In 1997 kon Wallonië eveneens een feestje bouwen met een eerste broedgeval in Seraing, voor Wallonië het eerste broedgeval sedert 1968. In 1998 kreeg Wallonië er met Les Awirs, Tihange en Waulsort nog drie broedgevallen bij. Vooral Waulsort was bijzonder : het ging om precies dezelfde rotswand als waar in de jaren zestig een van de laatste slechtvalkenpaartjes nestelde. Van toen af ging het snel. (*Zie tabel 1*)

Tabel 1 - Overzicht van de broedresultaten in België

Jaar	Broedparen in Vlaanderen	Broedparen in Wallonië	Aantal juvenielen
1996	1	-	1
1997	1	1	4
1998	1	3	12
1999	3	3	20
2000	5	5	26
2001	9	8	31
2002	14	11	51
2003	17	12	52

Spreiding van Slechtvalken in België anno 2003

Tabel 2 - Broedresultaten 2003 van de Slechtvalk in België

Wallonië		Vlaanderen	
Amercoeur	3 juv	Antwerpen (BASF)	3 juv
Freyir	3 juv (rots)	Antwerpen (Bayer)	0
Les Awirs	4 juv	Brussel (St.-Goedele)	0
Marche les Dames	1 juv (rots)	Doel	2 juv
Molenbaix	0 juv (pyloon)	Drogenbos	2 ei/0 juv
Monceau	2 juv	Gent (St.-Baafs)	0
Ougrée (Belgacom)	2 juv	Hoboken (Umicor)	0
Seraing	4 juv	Kallo	1 ei/0 juv
Tihange	4 juv	Langerbrugge	1 juv
Groeve	2 juv	Langerlo	4 juv
Groeve	0 juv	Mechelen (St.-Rombouts)	0
Groeve	1 juv	Mol	4 juv
		Rodenhuize	3 juv
		Ruien	5 ei/2 juv
		Schelle	3 juv
		St.-Pieters-Leeuw	0 juv
		Vilvoorde	4 juv
Totaal Wallonië	12 broedparen 10 geslaagd 26 juvenielen	Totaal Vlaanderen	17 broedparen 9 geslaagd 26 juvenielen

Er waren in 2003 in totaal 29 paren aanwezig waarvan er 19 succesvol broedden (10 in Wallonië, 9 in Vlaanderen). Het aantal uitgevlogen jongen bedroeg 52 (26 in Wallonië, 26 in Vlaanderen). Alle jongen werden geringd behalve in Monceau waar de nestkast onbereikbaar is.

Nieuwste ontwikkelingen

Opvallend is de installatie van vier nieuwe paren in Vlaanderen. (St.-Pieters-Leeuw, Mechelen, Hoboken, Gent) tegen slechts twee in Wallonië (Molenbaix, Ougrée). In Remouchamps was het verstoorde paar van 2002 niet meer aanwezig.

In het kader van de uitbreiding van het project werden er nieuwe bakken geplaatst in : Langerbrugge, Antwerpen (Samga & BASF), Jemeppe-sur-Sambre (Solvay), Boom (kerk).

Op dit ogenblik worden volgende aanvragen onderzocht : Liège (Hôpital de la Citadelle), Harelbeke (Centrale), Ham (Tessengerlo chemie), Les Awirs & Monceau (vervangingen).

Slechtvalkenretour in Nederland

In Nederland verliep het Project Slechtvalk eveneens voorspoedig. Eerste broedpaar in 1990 in Maasbracht. In 1996 twee broedparen. In 1997 drie. In 1998 vijf. In 1999 zes. In 2000 zeven broedparen met 22 jonge Slechtvalken. In 2001 was er één broedpaar meer en 20 juvenielen. Tenslotte in 2002 waren er in Nederland 9 broedparen, allemaal in nestkasten met in totaal 27 jongen, wat een gemiddelde is van 3,4 juvenielen per nest.

Struggle for life

Bij Slechtvalken van de Midden- en West-Europese populatie start het broedseizoen eind februari. Het vrouwtje broedt ongeveer 40 dagen, zodat midden april een nieuwe generatie slechtvalkkuikens wordt verwacht. Als de jongen ongeveer zes weken oud zijn, verlaten ze het nest. Daarna blijven de jonge vogels nog een drietal maanden in de omgeving van de broedplaats. Al die tijd worden zij beschermd door hun ouders en leren ze jagen. In volle vlucht laten de ouders een prooi vallen, zodat de jongen ze uit de lucht kunnen grijpen. Op die manier leren de jonge vogels de kunst om later zelf levende vogels te vangen.

Na deze oefenperiode verlaten de jongen het jachtgebied van hun ouders en gaan een zwervend bestaan leiden. Dan breekt echter de moeilijkste periode in het leven van de Slechtvalk aan. Bijna de helft van de jonge vogels sterft in hun eerste levensjaar. Eens die kaap omzeild, zullen ze volwassen worden en zich kunnen voortplanten

Slechtvalken kunnen in de vrije natuur behoorlijk oud worden. Het record is in het bezit van een Zweedse valk die de leeftijd van 17 jaar en 4 maanden bereikte.

Met teksten van Erik De Keersmaecker, Jan Van Dijck, Guy Robbrecht, internetteksten van Sovon Nederland.

Met bijzondere dank aan Guy Robbrecht, voorzitter FIR.